

ЕВАЛЮАЦІЯ ДІЯЛЬНОСТІ ГРОМАДСЬКО АКТИВНИХ ШКІЛ ЗА МІЖНАРОДНИМИ СТАНДАРТАМИ

Р. Л. Гавриш, Т. В. Водолазська

Досліджуються можливості евалюації за міжнародними стандартами якості діяльності школи як освітньої інновації в управлінні розвитком. Технологія евалюації висвітлюється у взаємозв'язку знань і досвіду, здобутих у ході реалізації міжнародного проекту Всеукраїнського фонду "Крок за кроком" за підтримки Фонду Чарльза Стюарта Мотта "Якісний розвиток громадсько активних шкіл: оцінка впливу міжнародних стандартів" та обласного проекту "Розвиток Полтавської мережі громадсько активних шкіл: стандарти, досвід, перспективи".

Гавриш Р. Л., Водолазська Т. В. Евалюация деятельности общественно активных школ за международными стандартами

Исследуются возможности эвалюации по международным стандартам качества деятельности школы как образовательной инновации в управлении развитием. Технология эвалюации освещается во взаимосвязи знаний и опыта, полученных в ходе реализации международного проекта Всеукраинского фонда "Шаг за шагом" при поддержке Фонда Чарльза Стюарта Мотта "Качественное развитие общественно активных школ: оценка влияния международных стандартов" и областного проекта "Развитие Полтавской сети общественно активных школ: стандарты, опыт, перспективы".

Gavrish R., Vodolazska T. Evaluation of Community Active School Accordingly to International Standards

Possibilities of evaluation accordingly to the international standards of quality of activity of the school as educational innovation in a development management are investigated. Technology of evaluation is highlighted in interrelation of knowledge and experience got during realization of international project "Step by step" with support of Charles Stewart Mott Foundation "Quality development of community active schools: evaluation of influence of international standards" and regional project "Development of the Poltava network of community active schools: standards, experience, prospects".

Актуальність теми. Цивілізаційні виклики і європейські прагнення України законодавчо визначили стратегічні пріоритети національної освіти: якість, відкритість і компетентність. Освіта визнана рушійною силою прогресу на шляху розбудови громадянського, справедливого й заможного суспільства [16; 24, с. 120–123]. В умовах соціальних трансформацій та очікувань змін на краще ефективність освітніх реформ може забезпечити впровадження моделі громадсько активної школи (ГАШ) і технології евалюації (самооцінювання).

Наукову проблему охарактеризуємо за допомогою матриці PEST (Politics. Economy. Society. Technology) аналізу.

Р – політичні фактори. Нормативні документи та програми з питань моніторингу якості освіти в Україні, прийняті в листопаді 2011 р. – січні 2012 р., не можуть забезпечити створення ефективної системи управління якістю тому, що орієнтовані на отримання формальних показників, проведення ситуативних контрольних процедур, посилення централізації в управлінні освітою [27]. На державному рівні не розроблені освітні критерії, які б стали

важливим джерелом інформації для розвитку галузі та порівняння результатів досягнень із даними інших країн. Така ситуація не дає змоги органам управління та влади, а також керівникам навчальних закладів здійснювати ефективну освітню політику.

Е – економічні аспекти. Реформаторські ідеї у сфері освіти часто впроваджуються без емпіричного оцінювання реального стану справ, тому не досягають мети, залишаючись декларативними намірами, що знецінює зусилля та веде до неефективного використання бюджетних коштів [8].

S – суспільні тенденції. Евалюація є дослідженням якості (цінностей). Перспективи майбутнього визначають чотири суспільні цінності: рівність – ефективність – досконалість – вибір [20, с. 6]. Взаємодіючи, вони створюють силу, необхідну для здійснення продуктивних змін [25; 26], і тому саме на їх основі повинні вирішуватися проблеми сучасної освіти.

T – технологічні інновації. Евалюація (самооцінювання) як універсальна технологія демократизації знизу догори, що здатна забезпечити якість освіти, визнана перспективною інновацією в розвинених

Гавриш Римма Леонідівна, кандидат історичних наук, доцент кафедри менеджменту освіти ПОІШПО.

Водолазська Тетяна Володимирівна, доцент кафедри менеджменту освіти ПОІШПО.

країнах [1, 4, 7, 8, 11, 13]. Її основне завдання – уможливити для зацікавлених сторін знаходити спільні рішення і проектувати варіанти організаційного розвитку [20, с. 27–28; 8, с. 4–5]. Ця ідея стає дедалі популярнішою у світі, про що свідчать друковані видання [4; 9; 10; 19; 20; 21], матеріали науково-практичних конференцій і семінарів, реалізовані проекти [15, с. 9; 14, с. 2–14; 20, с. 5; 21]. Але, на жаль, евалюація не стала щоденною практикою життєдіяльності українських шкіл, як це відбувається в інших країнах.

Мета і завдання статті. Метою публікації є дослідження евалюації як освітньої інновації, що допоможе педагогічним колективам управляти якістю діяльності школи, досягаючи успіху. Окреслена мета зумовила вирішення завдань у взаємозв'язку теорії та освітніх практик. Концептуально: схарактеризувати евалюацію як наукове дослідження. Практично: проаналізувати запропоновану технологію за результатами її апробації в загальноосвітніх навчальних закладах Полтавської області.

Виклад матеріалу дослідження. Структурна композиція роботи визначається трьома керівними питаннями: "Що таке евалюація?"; "Як проводити самооцінювання за міжнародними стандартами?"; "Навіщо досліджувати якість діяльності школи?".

Евалюація (evaluation) – це систематичне дослідження і оцінка будь-якого предмету з метою виявлення та подальшого розвитку його якості. Її предметом є умови, процеси, продукти у їх зв'язку зі школою, навчанням, вихованням, розвитком [8].

Глосарій термінів Болонського процесу визначає евалюацію як основну процедуру в рамках забезпечення якості, що проводиться в двох форматах – внутрішня (самооцінювання) та зовнішня оцінка [3].

Польські дослідники наголошують, що евалюація – це визначення цінності конкретної діяльності або об'єкта на підставі прийнятої методики і критеріїв у результаті усупільненого процесу, ціллю якого є пізнання, розуміння і розвиток [12, с. 81].

У теорії проектного менеджменту евалюація розглядається як періодична оцінка ефективності, дієвості, впливу, тривалості і відповідності проекту в контексті поставлених цілей; це фаза, на якій оцінюються, підсумовуються результати проекту, робляться висновки, які будуть корисними при розробці наступних проектів [11].

Евалюація є діалогічним процесом, у результаті якого школа обирає пріоритетні напрями свого подальшого розвитку. Аналізуючи поняття "евалюація", дослідники подають його через поняття "зворот-

ній зв'язок", науково і методично обґрунтований [7].

Близьким до поняття "евалюація" виступає "самооцінювання". Може виникнути питання, чому автори використовують запозичене слово замість звичних: моніторинг, експертиза, оцінка. По-перше, "евалюація" – інтернаціональний термін. По-друге, він не тотожний поняттям "моніторинг", "експертиза" тощо. Оскільки авторами статті не ставилося завдання дослідити термінологічні відмінності, спиратимось на вже наявні дослідження [7, 8, 22]. По-третє, евалюація ширше, ніж поняття "самооцінювання", оскільки буває внутрішньою (коли проводиться педагогічним колективом) і зовнішньою (коли проводиться зовнішнім експертом чи організацією). На відміну від самооцінювання, евалюація – це системне дослідження, що не зводиться лише до вимірвальних процедур; це намагання зрозуміти та пояснити досліджувану реальність; це публічне обговорення критеріїв якості.

Самооцінювання (self-evaluation) – оцінка всіма учасниками освітнього процесу стану окремих галузей і об'єктів освітньої системи школи, що має системний характер і спрямована на підвищення якості й ефективності освітнього закладу [1, с. 118]. Словник Державного стандарту України системи управління якістю пропонує розглядати самооцінювання організації як всебічне та систематичне аналізування видів і результатів діяльності організації з погляду систем управління якістю або моделі досконалості [17, с. 44].

Упорядкувавши знання щодо дефініції "евалюація" [20, с. 23–25], підсумуємо: поняття "евалюація" є багатозначним, у широкому сенсі тлумачиться як процес, пов'язаний із визначенням якості певного об'єкта; розрізняють оцінювання і самооцінювання залежно від того, хто приймає рішення щодо його проведення, обирає сфери і способи визначення якості діяльності організації тощо; самооцінювання розуміємо як процедуру вимірювання якості та напрацювання рекомендацій на майбутнє, ініційовану всередині закладу задля власного розвитку; евалюація – це рефлексивне самооцінювання, що здійснюється шляхом публічного обговорення критеріїв якості, встановлюючи причинно-наслідкові зв'язки між діями (якість процесу) і досягненнями (якість результату).

Хоча існують різні точки зору, дотримуємося думки, що евалюація є системним дослідженням. Важливо усвідомити необхідність використання теоретичного знання навіть за умов проведення невеликих оцінювальних заходів. Як відомо, наукові дослідження розподіляються на теоретичні і практичні. Метою перших є генеруван-

ня нових ідей та концепцій, других – розвиток освітніх практик.

Евалюація належить до другого типу досліджень і має такі базові характеристики: практичність – пов'язана із завданнями на рівні школи та спрямована на вдосконалення роботи навчальних закладів [20, с. 25–28]; діалогічність – проводиться командою, яка складається з представників педагогічного колективу, учнівського самоврядування, батьків, партнерів, сприяє відвертому обговоренню складних питань, допомагає порозумітися, формує спільне бачення майбутнього та шляхів його досягнення [18, с. 53]; інтелектуальність – є способом навчання осіб, задіяних у цьому процесі, множить знання, адже підвищення якості освітніх послуг відбувається внаслідок здобуття нових компетенцій суб'єктів діяльності [23, с. 127].

Евалюація – невід'ємний елемент системи управління якістю (рис. 1). Завданнями забезпечення якості освіти є розуміння процесу змін; формування бачення освітніх аспектів якості; розроблення показників, за допомогою яких вимірюється якість; підтримка особистого вдосконалення суб'єктів освітньої діяльності [6, с. 9].

Нагадаємо, що поняття "якість" має подвійне значення: рівень досконалості і рівень задоволення. Перше з них визначається соціальними вимогами (стандартами), друге – індивідуальними потребами (критеріями).

Оскільки централізоване управління якістю має суттєві обмеження, а внутрішній розвиток можливий лише за умов

сприйняття і підтримки змін їх споживачами, якість потребує самооцінювання.

Доцільно поговорити і про те, яка модель школи може забезпечити якість. Наукова теорія розвитку якості освіти є результатом емпіричних досліджень ефективної школи [8, с. 5–7] і може бути пов'язана з ідеєю розбудови громадсько активних шкіл [2, с. 16], де громадська – відкрита для діалогу та співпраці зі всіма зацікавленими сторонами, активна – орієнтована на покращення, вдосконалення, розвиток.

У 2003 р. українські школи приєдналися до Міжнародної програми "Школа як осередок розвитку громади" [5, с. 2–4]. Модель громадсько зорієнтованої освіти передбачає перетворення навчальних закладів на освітньо-культурні осередки територіальних громад, що мобілізують місцеві ресурси задля підвищення якості життя. У рамках цієї програми протягом 2009 – 2011 рр. десять шкіл із шести областей України, серед яких колективи Полтавської школи № 18 та Дібрівської ЗОШ Миргородського району Полтавської області, брали участь у реалізації міжнародного проекту "Якісний розвиток громадсько активних шкіл: оцінка впливу міжнародних стандартів" [13, с. 6–10]. Паралельно нами був розроблений і впроваджений обласний проект "Розвиток Полтавської мережі громадсько активних шкіл: стандарти, досвід, перспективи", що об'єднав 27 навчальних закладів навколо ідеї використання технології евалюації за між-

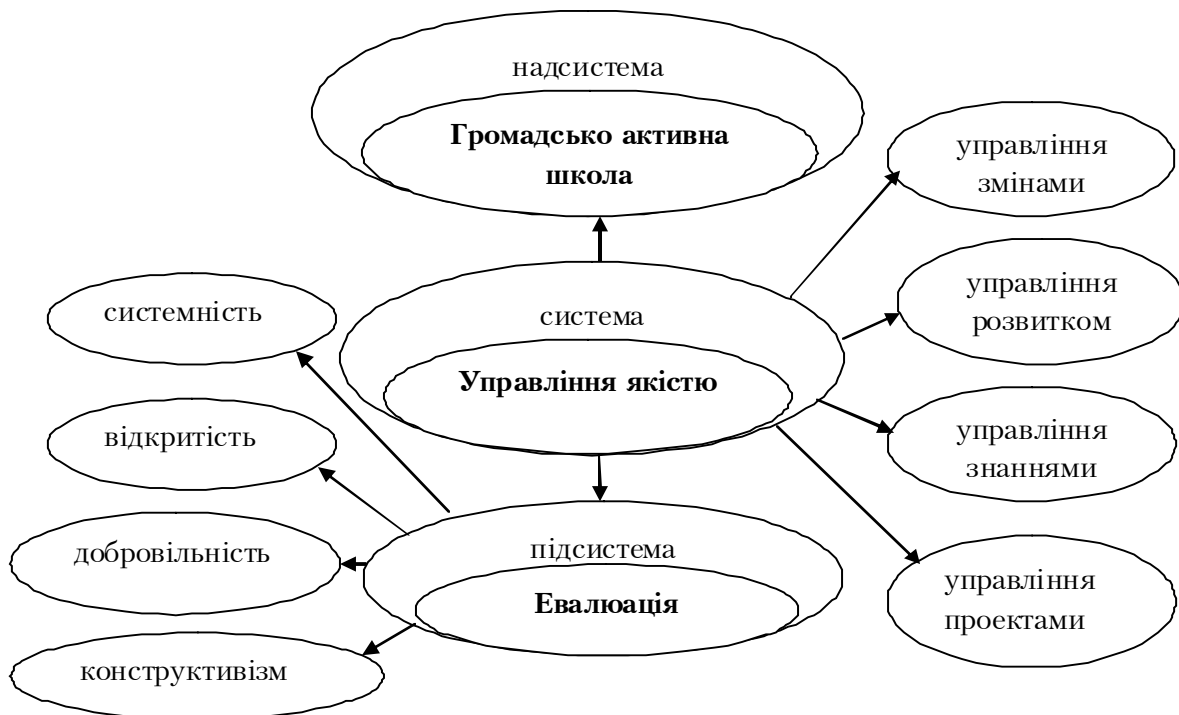

Рис. 1. Структурно-логічна модель управління якістю

народними стандартами задля розвитку [14, с. 14].

Здобуті знання та досвід переконали нас, що справжнє вдосконалення школи можливе лише за умов проведення евалюації.

Як відзначалося, для шкіл, що визнали для себе як пріоритетну роботу в напрямку підвищення якості освіти, ефективним інструментом може стати періодичне проведення евалюації. Як підходи та моделі можна використовувати: принципи менеджменту якості TQM (*Total Quality Management*); міжнародні стандарти серії ISO 9001:2009 [17]; оціночний підхід управління якістю школи SWOT-аналіз; міжнародні стандарти якості діяльності громадсько активних шкіл тощо. Поєднання перерахованих моделей створює можливість комбінованого використання підходів з метою забезпечення комплексної оцінки якості діяльності закладу. У даній статті розглянемо можливість використання міжнародних стандартів якості діяльності громадсько активних шкіл.

Представимо процес розвитку школи як систему: проектування – управління цілями (вибір стратегічних напрямів (стандартів), напрацювання критеріїв, які підлягають аналізу); координація – управління ресурсами (формування команди з різних категорій споживачів освітніх послуг (керівництво школою, педагогічний колектив, учнівське самоврядування, органи влади, партнери, громада); самооцінювання – управління змінами (вимірювання інформації, з'ясування сильних і слабких сторін, планування першочергових дій, підготовка публічного звіту).

Евалюацію як інтелектуальну технологію слід проводити за принципами SMART (Specific. Measurable. Active. Realistic. Timely):

S – визначеність. Використання міжнародних стандартів якості діяльності громадсько активних шкіл, що є результатом узагальнення найкращих світових прак-

тик, допоможе визначити орієнтири подальшого розвитку.

Охарактеризуємо їх [5].

1. *Лідерство.* Удосконалення шкільної організації залежить від сильної команди, об'єднаної спільним баченням і загальними цінностями. Ефективний директор забезпечує працівників підтримкою та необхідними ресурсами для досягнення місії школи.

2. *Партнерство.* Налагодження партнерських відносин з усіма зацікавленими сторонами; гармонізація взаємодії школи, родини та місцевої громади; розкриття потенціалу кожного; забезпечення підтримки один одного.

3. *Соціальна інклюзія.* Створення можливостей рівного доступу до якісної освіти всіх, незважаючи на походження, релігійні вподобання, соціальні статуси, стан здоров'я тощо. Проектування освітнього середовища, вільного від упереджень і стереотипів.

4. *Послуги.* Перетворення шкіл на ресурсні центри місцевої громади з метою надання різноманітних послуг, визначених відповідно до потреб її мешканців.

5. *Волонтерство.* Добровільна участь педагогів, школярів та їх батьків, усіх мешканців у громадському житті. Реалізація соціальних проектів.

6. *Навчання впродовж усього життя.* Формування розуміння того, що навчання є найголовнішою життєвою потребою в умовах швидкого розвитку сучасного світу.

7. *Розвиток громади.* Ініціювання змін і реальна допомога задля процвітання місцевої громади.

8. *Залучення батьків.* Сприяння активній участі батьків у житті школи та їх залучення до прийняття рішень про якість освіти.

9. *Шкільна культура.* Утвердження демократичних цінностей на всіх напрямках діяльності школи. Розкриття інноваційного творчого потенціалу, формування ак-

Перший етап самооцінювання в школі № 18 м. Полтави

Учасники самооцінювання в Дібрівській школі Миргородського району Полтавської області

тивної життєвої позиції всіх учасників навчального процесу.

М – вимірність. Для проведення евалюації важливо встановити точки відліку для розвитку. Якісна шкала моделі має спиратися на три рівні змін: низький, достатній, високий (табл. 1). Це дає змогу визначити: де ми зараз і чого прагнемо.

А – досяжність. Процедура вимірювання здійснюється за допомогою чітких і зрозумілих усім учасникам критеріїв якості діяльності школи, що публічно обговорюються й ухвалюються.

Р – реалістичність. Критерії повинні містити опис очікуваних результатів з урахуванням сильних і слабких сторін, внутрішніх можливостей і зовнішніх загроз.

Т – своєчасність. Усвідомлення необхідності змін і наявні ресурси мають забезпечити своєчасне досягнення цілі на шляху вдосконалення школи.

Проведення евалюації – ключовий елемент створення школи, орієнтованої на розвиток, що складається з перегляду навчальним закладом своїх можливостей, визначення рівня досягнень і самооцінювання з використанням міжнародних стандартів якості діяльності громадсько активних шкіл, які можуть бути опрацьовані і громадсько активними, й іншими школами.

Розглянемо проведення самооцінювання за міжнародними стандартами якості діяльності громадсько активних шкіл. Евалюація проводиться щонайменше двічі на рік. Педагогічний колектив сам вирішує питання, як часто проводити самооцінювання, пам'ятаючи, що кожен наступний етап спирається на результати попереднього. Під час евалюації учасники набувають навичок проведення самооцінювання, аналізу інформації, вчать приймати самостійні рішення та нести за них відповідальність. Кожен учасник відчуває причетність до процесів, що відбуваються в школі, може побачити результати власної роботи.

Досвід роботи шкіл Полтавської області показав, що розпочинати самооцінювання варто із застосуванням усіх дев'яти стандартів (Лідерство. Партнерство. Соціальна інклюзія. Послуги. Волонтерство. Навчання впродовж усього життя. Розвиток громади. Залучення батьків. Шкільна культура): це допоможе закладу визначити його сильні та слабкі сторони, обрати пріоритетні напрями роботи [14, с. 57–64]. У майбутньому педагогічний колектив обирає ті стандарти, з якими працюватиме і які потребують додаткових зусиль, більшої уваги. Як варіант, можна обрати декілька стандартів на один навчальний рік, а наступний розпочати з нових.

Для проведення процедури самооцінювання збирається ініціативна група заці-

кавлених у розвитку навчального закладу осіб (стейкхолдери). Факторами мотивації для стейкхолдерів можуть стати особистий інтерес, практичний (отримання нового досвіду) або науковий (отримання статистичних даних, вироблення критеріїв якості тощо). До складу групи бажано включити педагогів, батьків, учнів, спонсорів, партнерів школи, представників органів місцевого самоврядування та громади. Кількість учасників групи повинна визначатися в кожному випадку окремо. Наш досвід показав, що оптимальною для роботи є кількість 9–12 осіб і 1–2 незалежних експертів (експерти відповідають за дотримання процедури самооцінювання, ведення протоколу й оприлюднення отриманих результатів, часто вони є консультантами школи). Більша кількість учасників робить процедуру тривалою та малопродуктивною, оскільки самооцінювання передбачає публічне обговорення кожного стандарту відповідно до окремого критерію кожним учасником.

Напередодні узгодженої дати відповідальний за самооцінювання повідомляє про мету зустрічі, завдання, що стоять перед її учасниками. Кожен, хто задіяний у евалюації, має усвідомлювати значення своєї роботи, її важливість для розвитку якості діяльності закладу. Від стейкхолдерів очікуються обґрунтована інформація, конструктивні пропозиції та бачення перспектив.

Сама процедура проводиться у спеціально відведений час у заздалегідь підготовленому для цього приміщенні. Адміністрація школи організовує "круглий стіл"; готує таблички для учасників, де вказані їхні прізвища, імена, посади; надає роздруковані на окремих аркушах матриці оцінювання. Як зразок подаємо одну з дев'яти матриць, що відповідає стандарту "Залучення батьків" (табл. 1). Матриця розроблена на основі міжнародних стандартів якості діяльності громадсько активних шкіл [13], запропонованих ВФ "Крок за кроком". При підготовці матриці школа може сформулювати свої питання, що найбільш відповідають потребам закладу та перспективам його розвитку.

Перш ніж розпочинати роботу, треба переконатися, що всі учасники зрозуміли послідовність роботи. Важливо не поспішати і не підганяти присутніх, виділивши декілька хвилин на ознайомлення з матрицею оцінювання. Це особливо актуально, коли евалюація проводиться вперше і коли до ініціативної групи долучилися нові учасники.

Пам'ятаймо: самооцінювання буде ефективним тоді, коли пов'язане із завданнями на рівні школи, має зовнішню підтримку, вільне від спроб підзвітності [14, с. 35].

Таблиця 1

Матриця міжнародного стандарту якості діяльності громадсько активних шкіл: залучення батьків

Критерії евалюації	Шкала оцінювання		
	1	2	3
Спілкування між сім'єю та школою є постійним, двостороннім та значущим.			
Батьківські знання та вміння відзначаються і цінуються.			
Батьки відіграють активну роль у навчанні дітей.			
Батьки є волонтерами у школі, підтримують соціальні ініціативи педагогічного колективу.			
Батьки є рівноправними партнерами у вирішенні питань, які стосуються шкільного життя.			
Батьки виступають у ролі адвокатів за якісну освіту для своїх дітей.			
Батьки проходять підготовку в «Школі батьківства».			
Приклади			
Коментарі			
Першочергові дії			

1 – низький рівень; 2 – достатній рівень; 3 – високий рівень.

Обговорення щодо кожного зі стандартів є відкритим, учасники по черзі висловлюють свою точку зору, обґрунтовують власну позицію, а для цього кожен повинен мати достатньо часу для аналізу, коментарів, аргументації та наведення прикладів.

Рекомендуємо розпочинати роботу "круглого столу" з представників ініціативної групи і завершувати обговорення кожного стандарту, надаючи слово відповідальній за самооцінювання особі та директору школи. Під час проведення самооцінювання неприпустимо тиснути авторитетом на учасників, нав'язуючи власну точку зору.

Директор і педагогічний колектив мають бути зацікавлені в отриманні об'єктивних даних, тому результати самооцінювання не можна використовувати для зовнішнього контролю школи або як оцінку роботи педагогічного колективу.

У ході евалюації заповнюються матриці. Досвід роботи засвідчив, що матриці можуть бути доповнені у перебігу обговорення новими критеріями. З метою забезпечення прозорості процедури результати самооцінювання фіксуються експертами у протоколі на фліп-чарті. Результати напратовань ініціативної групи оприлюднюються на сайті школи, у шкільній газеті, обговорюються на загальношкільних зборах і надалі стануть основою для написання річних планів, програми розвитку школи, проектів, підготовки до проведення акредитації закладу. Результати самооцінювання можуть також бути використані у формуванні та підтримці іміджу закладу, закріпленні його позицій на ринку освітніх послуг.

До переваг описаної технології самооцінювання можна віднести адаптованість (міжнародні стандарти якості підходять як для громадсько активних, так і традиційних закладів освіти), можливість проведення процедури без зовнішніх експертів, націленість на визначені школою пріоритети, простота і доступність. Проведення самооцінювання ґрунтується на таких фундаментальних принципах, як відкритість, системність, демократичність, колегіальність управління (рис. 1).

Підсумуємо, навіщо проводити дослідження якості діяльності освітнього закладу. Основними цілями евалюації є отримання достовірної інформації про стан школи як освітньої організації; розроблення та впровадження змін, спрямованих на розвиток; виявлення та подолання наявних проблем; дослідження динаміки змін з метою прогнозування подальшого розвитку закладу.

Описана в статті технологія не є панацеєю, що заздалегідь може забезпечити успіх. Однак, на наш погляд, це найкраща альтернатива для тих, хто прагне вдосконалення та розвитку.

Зазначимо, що матеріали статті містять знання та досвід безпосередніх учасників міжнародного проекту Всеукраїнського фонду "Крок за кроком" за підтримки Фонду Чарльза Стюарта Мотта "Якісний розвиток громадсько активних шкіл: оцінка впливу міжнародних стандартів" та обласного проекту "Розвиток Полтавської мережі громадсько активних шкіл: стандарти, досвід, перспективи", які показують, наскільки важливе рефлексійне, професійне визначення якості діяльності навчальних закладів. Упровадження евалюа-

ції в шкільну практику є глобальним кроком на шляху розбудови громадянського суспільства, який допоможе налагодити партнерські стосунки із зацікавленими сторонами; дати новий імпульс роботі з громадою; окреслити пріоритетні напрями розвитку; зробити завдання надання якісної освіти справою кожного.

Векторами подальших наукових розробок є удосконалення матриць самооцінювання, їх адаптація до умов української школи, пошук нових можливостей евалюації за міжнародними стандартами якості діяльності громадсько активних шкіл для усіх закладів освіти.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вельдман И. А. Самооценка школы: основные понятия / И. А. Вельдман // Проблемы современного образования. – 2012. – № 2. – С. 116–124.
2. Водолазська Т. В. Як створити громадсько активну школу / Т. В. Водолазська, Р. Л. Гавриш. – Київ : Шкільний світ, 2011. – 128 с.
3. Глоссарий терминов Болонского процесса [Электронный ресурс] : разработан Национальным офисом TEMPUS в Российской Федерации. // Национальный офис TEMPUS в Российской Федерации. – 2011. – 14 июня. – Режим доступа: http://www.tempus-russia.ru/bologna-rus/Bologna_glos.pdf.
4. Гопкінз Д. Оцінювання для розвитку школи / Д. Гопкінз. / [пер. з англ. Г. Вець]. – Львів : Літопис, 2003. – 256 с.
5. Громадсько активні школи // Директор школи. Україна. – 2008. – № 11. – 72 с.
6. Гусак О. Якість освіти: визначити, щоб оцінити / О. Гусак. // Директор школи. – 2010. – № 29. – С. 1–14.
7. Загвоздкин В. Гибкая школа. Общия стратегическая цель как условие системных изменений в сфере образования / В. Загвоздкин. // Управление школой. – 2008. – № 19 (478). – С. 3–12.
8. Загвоздкин В. Эффективная школа. О направлениях обеспечения и развития качества школьного образования за рубежом / В. Загвоздкин. // Управление школой. – 2007. – № 18. – С. 10–12.
9. Зеленова Л. П. Показатели качества и оценка эффективности образовательной деятельности / Л. П. Зеленова. // Управление образованием. – 2011. – № 10. – С. 86–91.
10. Інноваційний розвиток освітнього середовища громадсько активних шкіл / [упоряд. Т. В. Водолазська, Р. Л. Гавриш]. – Полтава : АСМІ, 2012. – 124 с.
11. Ключик О. П'ять вдалих кроків до європейського проекту : посібник в рамках проекту "Підтримка локальних спільнот України в залученні європейських фондів", співфінансовано МЗС РП в рамках Програми "Польська Допомога 2009" [О. Ключик, В. Комаровський, П. Косцельський, В. Логвинов, С. Матюнін, О. Музичу]. – Варшава, 2009. – 98 с.
12. Корпорович Л. Сучасні концепції евалюації в контексті викликів регіонального розвитку [Текст] / Л. Корпорович. // Міжнародний науковий форум: соціологія, психологія, педагогіка, менеджмент. – Вип. 6: збірник наукових праць. – Київ : Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2011. – С. 80–89.
13. Міжнародні стандарти якості діяльності громадсько-активної школи. – Київ : ВФ "Крок за кроком", б.р.в. – 41 с.
14. Освіта Полтавщини. – 2010. – № 21/22. Розвиток Полтавської обласної мережі громадсько активних шкіл: стандарти, досвід, перспективи – 72 с.
15. Постметодика. – 2004. – № 6. Эффективная школа. – 64 с.
16. Про основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007 – 2015 роки : Закон України № 537-V від 07 січня 2007 року // Відомості Верховної Ради України. – 2007. – № 12. – С. 102.
17. Проектування регіональних освітніх систем підвищення кваліфікації педагогічних працівників: система управління якістю в ПОІП-ПО : збірник матеріалів СУЯ відповідно до вимог ДСТУ ISO 9001-2001 / упорядник Н. І. Білик. – Полтава : ПОІППО, 2009. – 302 с.
18. Раймерз Ф. Компетентний діалог: використання досліджень для формування світової освітньої політики / Ф. Раймерз, Н. Мак-Гінн. – Львів : Літопис, 2004. – 219 с.
19. Румизен М. К. Управление знаниями (Knowledge Management) / М. К. Румизен. – Москва : АСТ и Астрель, 2004. – С. 23–24.
20. Самооцінювання в школі / [пер. з пол. О. Гарцули]. – Львів : Літопис, 2011. – 186 с.
21. Самооцінювання роботи школи. Порадник. – Вид. 2-ге, перероб. і доп. – Львів : ЛМГО "Інститут політичних технологій", 2004. – 106 с.
22. Сачок М. В. Якість як базова категорія евалюаційного процесу [Електронний ресурс] / М. В. Сачок // Вісник МСУ. – 2011. – № 2. – 14 июня – Режим доступа: www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/vmsu/sociology/...2/Sach.pdf.
23. Сендж П. П'ята дисципліна : мистецтво і практика організації, що навчається / П. Сендж. – Харків : Основа, 2006. – 384 с.
24. Середня освіта в Україні. Нормативно-правове регулювання / за заг. ред. В. С. Журавського. – Київ, 2004. – 1084 с.
25. Фуллан М. Сили змін: вимірювання глибини освітніх реформ / М. Фуллан / [пер. з англ. Г. Шиян та Р. Шиян]. – Львів : Літопис, 2000. – 270 с.
26. Фуллан М. Сили змін: продовження / М. Фуллан / [пер. з англ. І. Савчак]. – Львів : Літопис, 2001. – 164 с.
27. Якість української освіти та система її оцінювання: реалії сьогодення та перспективи [Електронний ресурс]. – 14 июня – Режим доступа: <http://www.ctt.ua.org>.

Цитувати: Гавриш Р. Л. Евалюація діяльності громадсько активних шкіл / Р. Л. Гавриш, Т. В. Водолазська // Постметодика. – 2012. – № 1. – С. 19–25.

© Р. Л. Гавриш, Т. В. Водолазська, 2012. Стаття надійшла в редакцію 15.06.2011 ■